

Crimă și pedeapsă – F.M. Dostoievski

PARTEA ÎNTÂI

I

Într-una din primele zile ale lui iulie, către sears, pe o caldura înabușitoare, un tânăr parasi locuinta sa, o odaita mobilata pe care o avea în strada S., și se îndrepta cu pași marunți, nehotărât, spre puntea K.

Avusese norocul să nu-și întâlnească gazda pe scard. Odaita pe care o ocupa în mansarda unei case cu cinci etaje semana ca marime mai mult a dulap decât a camera. Gazda – care îi închiriasse camaruta, îi dădea dejunul și îi statea la dispoziție pentru orice avea nevoie – locuia cu un etaj mai jos și, de câte ori pleca de acasă, era nevoit să treacă pe la bucataria ei, a carei ușă era mai totdeauna deschisă. De fiecare dată avea un sentiment de lașitate de care se rușina încruntând din sprâncene, căci era mult dator gazdei și se ferea să dea ochii cu ea.

De felul lui nu era sfios sau laș, din contra. Traia însă de câțeva vreme sub o stare nervoasă care se apropia de ipohondrie; închis în sine, retras, evita orice întâlnire, nu numai cu gazda. Sărăcia îl copleșise, cu toate că nu-i mai simtea greutatea. Renunțase să se ocupe de lucrurile practice care îi asigurau existența, nu simtea câtuși de puțin nevoia de a munci. În realitate, nu se temea nici de amenințările ei, dar să fie nevoit să se oprească pe scard, să asculte tot felul de palavre despre lucruri indiferente, toate amenințările și plângerile ei, să caute să scape prin scuze și minciuni – asta nu! Prefera să se strecoare pe scard ca o pisică și să-și steargă fața să fie văzut de nimeni.

De altfel, când se vază în strada, se mira că de asta dată se temuse atât de o întâlnire cu gazda.

„Planuiesc o faptă atât de mare și mă tem de astfel de nimicuri”, se gândi zâmbind straniu. „Hm... Da... totul îi sta omului în putere și totuși lass să-i treacă ocazia pe sub nas numai din lașitate... Asta este regula generală... Curios: de ce se teme omul mai mult? De un pas nou, de orice l-ar putea scoate din obiceiurile lui... Dar prea mult palavrănesc și de aceea nu fac nimic; sau poate și altfel: pentru că nu fac nimic, de aceea palavrănesc. Am învățat să palavrănesc în luna asta, de când zac zile întregi trântit într-un colț și mă gândesc la timpuri trecute. Ei, da, pentru ce am plecat eu acum de acasă? Sunt în stare să înfaptuiesc *lucrul acela*? O iau în serios? Deloc! Mă distrez numai cu închipuiri, nu-i nimic altceva decât o glumă!”

Era caldura mare, zaduf și imbulzeală; varul, schelele binalelor, caramizile, praful și duhoarea specială, cunoscută fiecărui locuitor din Petersburg care nu-și poate permite să locuiască vara la lark toate acestea influențau în rău nervii iritați ai tânărului. Mirosul nesuferit al cârciumilor foarte numeroase din cartier și betivii de care te loveai la fiecare pas, deși era zi de lucru, completau coloritul trist al tabloului. O expresie de adâncă scârba se zugrăvi un moment pe trasăturile fine ale tânărului. Trebuie să spunem că era un barbat frumos, de statură mai mare decât mijlocie, cu păr de un blond închis și ochii mari, caprui, de o rară frumusețe. Se adânci însă curând în gânduri și se departă fără a da atenție celor din jurul său, de care de altfel nici nu voia să țină seama. Mormăi din când în când câteva cuvinte și își dădu încă o dată seama că luase obiceiul de a vorbi singur. Observă, de asemenea, că gândurile îi sunt încălcite și se simtea foarte slab; de două zile nu mâncase aproape nimic.

Era atât de prost îmbrăcat, încât chiar unui om deprins cu sărăcia i-ar fi fost rușine să iasă ziua în zdrențele acelea pe strada, deși în cartierul în care se afla cu greu s-ar fi mirat cineva de îmbrăcăminte proastă. Situat în apropierea pietei, format în mare parte din clădiri cu o construcție specială și locuit de muncitori și meseriași care se ingramadesc în strazile și

ulicioarele interioare ale Petersburgului, tabloul general al cartierului era atât de împănăt cu oameni prost îmbracați, încât apariția unuia în plus nu mai putea produce mirare. În sufletul tânărului se adunase însă atâtă dispreț încât, în ciuda susceptibilității sale aproape copilărești, ajunsese să nu se mai rușineze de zdrențele pe care le purta. Altfel ar fi fost dacă întâlnea vreun cunoscut sau un fost coleg, pe care îi evita cu desăvârșire. Se opri totuși când auzi strigându-se în gura mare în urma lui:

— „Mai, Ala cu palaria nemleasca!” Era un betiv transportat undeva într-o carulă mare, taranească, care zbiera cât îl Linea gura, arătându-l cu mâna. Tânărul își smuci palaria cu o mișcare bruscă. Era o palarie înaltă ce fusese cumpărată odată în magazinul Zimmermann, dar care acum era învechită, înroșită pe alocuri, găurită, plină de pete, fără borduri și turtită într-o parte. Dar nu rușinea îl copleși, ci mai mult teama.

„Stiam eu!” murmură consternat. „Mi-a trecut asta prin gând! O prostie, o nimica toată îmi poate strica planul! Pălaria atrage atenția... E caraghioasă și de asta sare în ochi. La zdrențele mele se potrivește o Șapcă, chiar de-ar fi numai un fel de capac, dar o astfel de oală, nu. Oamenii observă o asemenea palarie de la o leghe departe și-și aduc aminte de ea... Mai cu seamă își reamintesc *în urmă* și, fără să-ți dai seama, s-a stabilit un indiciu. În asemenea cazuri trebuie să atragi cât mai puțin atenția... Nimicurile formează punctul principal. Tocmai nimicurile strică totul...”

Nu se ducea departe; știa până și câți pași are de făcut de la ușa locuinței sale – Șapte sute treizeci în cap! Îi număraseră odată, la început, când planul începuse să-i incolească în minte. Pe atunci, se juca numai cu gândul asta grozav și totodată atragător; nu credea că fantezia ar putea deveni realitate. Acum, după o lungă privă lucrul din alt punct de vedere și, cu toate că în monologurile lui își ironiza slăbiciunea și nehotărârea, începuse să considere „grozava” fantezie realizabilă, chiar dacă nu se simțea încă hotărât. Se ducea acum acolo spre a face o probă și devenea tot mai tulburat la fiecare pas.

Cuprins de un tremur nervos și aproape fără respirație, se apropia de o clădire mare, ale cărei fațade răspundeau una pe canal și cealaltă în stradă... Casa, compusă din multe apartamente mici, era locuită de tot felul de oameni de rând: croitori, lacatși, bucătarese, germani de toate profesiunile, fete publice, mici funcționari ș.a. Prin ambele porți și în amândouă curțile era o forfotă continuă; trei sau patru servitori erau însărcinați cu supravegherea casei. Tânărul fu foarte mulțumit că niciunul din ei nu-i ieși în cale și se strecură neobservat pe prima scară din dreapta porții – o scară de serviciu îngustă și întunecoasă pe care o cunoștea și care-i convenea. În întinericul acela nu era expus niciunei priviri curioase.

„Dacă acum mi-e așa frică, cum va fi când mă voi decide să aduc la îndeplinire proiectul meu?” se gândi fără voie pe când urca scara ce ducea la catul al patrulea. Se lovi de câțiva soldați eliberați care mutau niște mobile. Aflase mai înainte că apartamentul care se golea era locuit de o familie de funcționari. „Neamtul se mută, așa că partea aceasta a etajului al patrulea va fi locuită câțva timp numai de o bătrână... În orice caz, asta e o împrejurare favorabilă”, își zise și sună la ușa bătrânei. Clopotul produse un sunet ușor, ca și cum ar fi fost de tinichea. Asemenea clopote se întrebuintează de obicei la toate locuințele modeste ale unei clădiri mari. Părea că sunetul clopotului, pe care îl uitase cu totul, îi reamintea ceva. Tresări; nervii îi slăbisera mult. Ușa fu întredeschisă îndată și locatara îl privi pe vizitator cu o neîncredere vădită; i se zăreau numai ochii lucind în întineric. Când zări sala plină de oameni, prinse curaj și deschise ușa. Tânărul intra într-o încăpăre întunecoasă, împartită în două printr-un perete de scânduri; în dosul peretelui era situată mica bucatărie a apartamentului. Bătrâna se opri tăcută în fața lui și-l măsura cu o privire întrebătoare. Era o femeie înscă scofălcită de vreo șizeci de ani, cu ochi mici, patruzători și perfizi, cu nasul mic și ascuțit. Umbla cu capul gol, iar parul blond deschis, care începuse să caruntească, lucea ca uns cu grăsime.

Cu toată căldura, purta pe umeri o haină veche imblănită, gâtul lung și subțire îi era înfășurat cu un petec de flanelă; tușea și scuipa la fiecare moment. Părea că tânărul o privise cam ciudat, căci în ochii ei străluci iar neîncrederea de mai-nainte.

— Sunt Raskolnikov, studentul; am fost acum o lună la dumneata, se grăbi să spună tânărul

Și, gândindu-se că trebuie să fie amabil, inclina ușor capul. Mi-aduc aminte, tătucule, mi-aduc bine aminte că ai fost aici, răspunse bătrâna prudent și cu ochi întrebători ațintiți pe fața lui.

Ei, da... Am venit să facem iar o afacere, continuă Raskolnikov jenat și în același timp mirat de neîncrederea bătrânei.

„Poate că este totdeauna așa și prima oară n-am observat”, se gândi, penibil impresionat.

Bătrâna tăcu ca și cum s-ar fi gândit la ceva; pe urmă trecu la o parte și, arătând spre ușa de intrare a camerei, lăsă loc vizitatorului să treacă înainte, zicându-i:

Intră, tătucule!

Odăița în care intră tânărul era tapetată cu galben și avea perdele de tulpan alb și ferestrele împodobite cu ghivece de mușcată; soarele coborând spre apus o lumina cu ultimele sale raze.

„Tot astfel va luci și *atunci* soarele”, gândi fără voie Raskolnikov, în vreme ce privirea îi aluneca prin odaie pentru a se obișnui cu orânduirea lucrurilor. Ceva deosebit nu era de văzut în cameră: mobila veche de lemn galben se compunea dintr-o canapea mare cu răzămătoare indoită, o masă ovală în fața canapelei, o măsuță de toaletă cu oglindă între ferestre, câteva scaune lângă perete și două sau trei tablouri ieftine cu rame galbene, reprezentând nemțoaice tinere cu păsări în mână. Într-un colț, sub icoană, ardea o candelă. Mobilele și scândurile erau bine frecate, totul strălucea de curățenie. În toată casa nu s-ar fi putut găsi un fir de praf. „Asta este opera Lisavetei”, își zise tânărul. „Asemenea curățenie găsești mai cu seamă la văduvele bătrâne și răutăcioase”, continuă Raskolnikov în gând și aruncă o privire cercetătoare spre ușa ascunsă sub o perdea de stambă a celeilalte odăițe, în care se afla patul și scrinul bătrânei. Aceste două camere compuneau întreaga locuință.

Ce dorești? îl chestionă bătrâna, intrând și așezându-se înaintea lui pentru a-l putea privi drept în față.

Îți aduc un amanet. Iată-l!

Scoase din buzunar un ceasornic de argint vechi și turtit, având gravat un glob pe capacul de dedesubt. Lanțul era de oțel.